

SDHS
Stiftat 1993

DÖVAS RÖTTER

Utgivare: Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS)

Utkommer 2 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar

Redaktionskommitté: Carl Magnus Lindgren och Per-Thomas Örlegård

Layout: Birgitta Orström Lind

Ansvarig utgivare: Tomas Hedberg

ISSN 1401-9566

● NR 21 ● ÅRGÅNG 14 ● JUNI 2008 ●

Dövas utvandring från Norge till Amerika på 1800- och 1900-talet

En av föreläsarna på Dövhistoriska seminariet i Malmö den 6 oktober var Jon Martin Brauti. Han har under flera år sysslat med olika projekt inom dövas kultur och historia vid Åls folkhögskola och kurscenter i Norge. Ett av projekten var t ex om "Dövon" Martha's Vineyard i USA. Därutöver undervisar han också folkhögskoleelever och föreläser för kursdeltagare i olika ämnen inom dövas kultur och historia.

□ Under den intressanta föreläsningen som Jon Martin Brauti tog upp berättade han följande:

För närvarande forskar han nu med stort intresse om dövas utvandring till Amerika. Detta område har, till skillnad mot de hörandes utvandring, inte varit så mycket forskning om. I början antog Jon Martin att det skulle vara en enkel sak att samla in uppgifter om döva utvandrare sedan han fått fram deras namn. Men icke, det blev faktiskt ett omfattande forskningsarbete som krävde både tid och resurser. Eftersom det behövs ytterli-

Margrethe Johannesdatter Haugberg (1869-1957).

Margaret Hauberg, som hon hette på amerikanska, var född 1869 på Inderøy i Nord-Trøndelag, som nr 5 av 12 syskon. 8 år gammal fick hon hjärnhinnesjukdom och miste hörseln. Elev vid Bergens Dövstumsinstitut från 1878 till 1883. Det var bara 5 års skola på den tiden. Utvandrade till USA 1894. Lärde sig engelska på dövskolan i Minnesota i 3 år. Tog högskoleexamen vid Gallaudet College. Lärare vid en skola för svarta döva och blinda i Maryland 1904. Lärare vid dövstumsinstitutet i Louisiana 1913. Denna skola var bara för vita. Hon blev där i 8 år. Lärare vid dövstumsinstitutet i Arkansas i 23 år, först vid en skola för vita i 11 år, därefter vid en skola för svarta i 12 år. Lärare vid en dövskola för vita i West Virginia i 2 sista åren (1944-1946) innan hon flyttade tillbaka till Norge. Hemma i Norge dog Margrethe stilla och lugnt i sitt barndomshem 1957, 88 år gammal. Hon blev begravd på Sakshaugs kyrkogård.

gare dokumentation om och fotografier på utvandrarerna. Dessutom måste mycket av detta arbete ske i Amerika. Många gånger var också kartor inte aktuella längre, eftersom hus- och vägnummer kan ha bytts sedan utvandrarerna anlände till Amerika.

"Amerikabrev"

Man kan också hitta spännande historier från olika norska och utländska tidningar för döva, men det räcker inte. Man hittar flera uppgifter om man läser hembygdsböcker i Norge, och det finns talrika "amerikabrev" i hembygdsarkiv runt om i Norge. T ex ligger det över 2000 olika brev i hembygdsarkivet i Ål, och betänk då att det rör sig om endast en bygd. Av detta kan man förstå att det rör sig om ett enormt arbete.

Man kan också hitta uppgifter i norska Riksarkivet och de statliga arkiven som det är möjligt att få tag i, och man får ofta referera till dessa källor. Utvandrarlistan från Digitalarkivet (namnlistor från resor med skepp till Amerika) är ett exempel på dokumentation.

Fortsättning på nästa sida

Lönar sig med samarbete

Kyrkoböcker och elevprotokoll i Norge och USA är också bland de viktigaste källorna. Dessutom finns det en massa arkiv i USA, vilka kräver mycket tid och resurser för att gå igenom, t ex folkräkningar ("census"). Hur blir det då med intervjuer med döva utvandrare och folk i Amerika som kan berätta om sina upplevelser? Man inser i vart fall att det lönar sig med ett större nordiskt samarbete på forskning av dövas utvandring. Eftersom flera av oss endast kan skandinaviska språk och engelska, så blir det naturligt att begränsa forskningen inom utvandringen till att gälla de nordiska och engelskspråkiga länderna. Dessutom skulle det ta alltför mycket arbetskraft om vi skulle ta med andra länder i Europa.

Mötte stor gästfrihet

Det bor väldigt många norrmän i USA, bl a i delstaterna Wisconsin, Iowa, Minnesota, North Dakota och South Dakota, ett stort område kallat Mellanvästern. Jon Martin har flera gånger kört runt i Mellanvästern och mött stor gästfrihet bland norskamerikanerna. Han kände sig väldigt privilegierad över att vara norrmän och upplevde mycket fint i dessa områden. Han blev to m behandlad som en kung! Han blev bl a inbjuden till deras hem där han fick mat och fick också all hjälp med sitt forskningsarbete om de norska döva utvandrarerna.

Bjarne Falk (1866-1911).

PORTRÄTTSAMLING AV ALF LUNDEBY

Bjarne var en döv konstnär som först reste till Paris. Därefter fortsatte han till Venezuela innan han kom till New York där han plötsligt dog år 1911. Han är den mest berömda döva konstnären efter Matthias Stoltenberg.

"Nya Skandinavien"

I sitt forskningsarbete fann han bl a uppgifter om några norska hörande dövlarare (och möjligen dövpräster) som utvandrade till Amerika. Ett område i Mellanvästern skulle kunna kallas för "Nya Skandinavien", eftersom det finns så många skandinaviska områden med gårdar, byar och städer, likaså med kyrkor och skolor. Efter den stora norska utvandringen, kan man tryggt säga att Norge faktiskt har "två länder", det ena i Europa och det andra i Amerika. Det finns ungefär lika många norrmän i Amerika som i Norge, kanske något mer. Jon Martin kan gott tänka sig att skriva en bok med titeln "Norge i Amerika"; kanske någon gång i framtiden.

Hjälp i ett krävande arbete

Han har gjort många resor till Amerika, och har där fått ovärderlig hjälp av sin sexmanning Douglas Bahl, en döv bosatt i delstaten Minnesota. Han är nog den person som hjälpt mest. Även Michael Olson och Ulf Hedberg på arkivet vid Gallaudet University i Washington DC har också varit till mycket stor hjälp med att skaffa fram uppgifter om norska döva utvandrare. Det var väldigt nyttigt att ha ett gott kontaktnät, eftersom det var ett krävande arbete att hitta de uppgifter som Jon Martin var ute efter. Detta med tanke på att han var ensam i ett så stort land som USA.

Definition av ordet utvandring

Utvandring eller emigration kan innebära en flytt från ett land till ett annat med tanke på långvarig bosättning. Beteckningen används särskilt om länder som USA, Kanada, Argentina, Brasilien och Australien på 1800- och tidigt 1900-tal. I regel är utvandringen frivillig, men kan också vara tvungen, t ex för flyktingarnas vidkommande och vid folkförflyttningar igångsatta av statsmakten.

Det kan vara problematiskt att definiera ordet "utvandring" eller använda det på ett tillfredsställande sätt. Man kan inte alltid lita på uppgifter eller historier från tidskrifter eller tidningar. Därför är det nödvändigt att ha ytterligare uppgifter såsom dokumentation från offentliga institutioner som kyrkor, skolor, arkiv, utvandrarcentra/museer och skeppslistor i både Norge och Amerika.

Ord som "reste till", "tog tur till" eller "besökte" som står i dövtidningar kan sluta med att visa att dessa personer likväl hade utvandrat. Och ordet som "utvandrat" kan vara använt om personer som vände tillbaka till Norge.

Anderson, Hanson, Larson, Olson

Det är ofta problem med efternamn som Anderson, Hanson, Larson, Olson osv. Väldigt många har liknande efternamn. I telefonkatalogerna kan man t ex se att det finns fler Anderson i Minneapolis än i Oslo. För att finna en lösning, är det nödvändigt att fokusera på gårdsnamn.

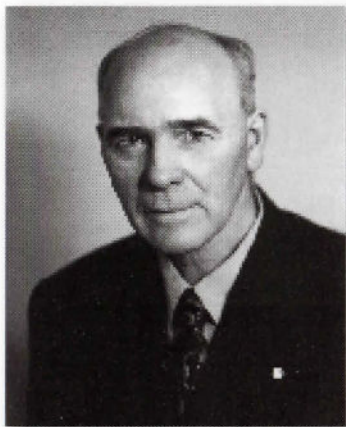
Även om Jon Martin Brauti har hittat många döva utvandrare, är han ändå inte helt säker på om uppgifterna är pålitliga, men många av dem är i alla fall riktiga. Han fortsätter naturligtvis arbetet med att hitta ännu flera döva utvandrare, och fotografier av dem. Med anledning av detta är det helt nödvändigt att resa till USA för att skaffa fram pålitliga uppgifter som kan dokumenteras.

Många utvandrare har bytt namn i Amerika, så det blir mycket extra arbete att finna riktiga uppgifter om dessa personer, antingen det är förnamn, efternamn eller bägge som blivit utbytta. Man måste använda både logik och kreativitet för att hitta fram, t ex namnändringen från Lars till Louis, från Kari till Carrie, från Larsen till Larson. Någon hade ändrat namnet fullständigt, något som gjorde att arbetet blev vanskligt och hopplöst, t ex från Eriksen till Lee.

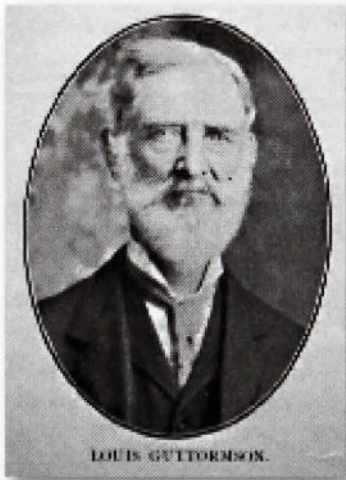
Man hittar inte alltid uppgifter om alla döva utvandrare i tidningar för döva.

Femtio döva norrmän

Det var inte alls så underligt att nordiska utvandrare kände sig hemma i nordvästliga USA, och i delstaten Washington bor det då över 300 000 människor av norsk härstamning. Bara Minnesota, Wisconsin och Kalifornien har större norsk-amerikansk befolkning. Som man ser blir Nordamerika ofta kallad invandrarnas land. År 1881 fanns det en miljon norrmän i USA, varav över femtio döva enligt Lars M. Larson i "Deaf Mute Journal, 1881".

Enoch Larsen Schetnan (1884-1957).

Lars Guttormsen (1844-1927).

Louis Guttormson, som han hette på amerikanska, utvandrade till La Crosse i USA 1872. Där jobbade han som skomakare. I Norge hade han gått ut 1862 på Balchens dövstumsinstitut.

Lars Michael Larsen (1856-1930).

Han blev döv efter en scharlakansfeber. Han gick på dövskolan i Wisconsin, sedan på Gallaudet College 1882. Efter att ha jobbat som lärare i några år i Chicago, organiserade han State School for the Deaf vid Santa Fe i New Mexico. Var intendent där i 20 år. Senare återvände han till Faribault i Minnesota 1909. Han var en av grundarna av National Association of the Deaf. Ingick vigsel 1898 med Isabelle Porter (döv vid 14-års åldern).

The School for the Deaf i Faribault

Det var väldigt många norska namn på elever vid dövskolan (upprättad 1863) i Minnesota, och många elever var födda i Norge innan de utvandrade. Jon Martin Brauti hittade t ex omkr 50 norskfödda elever från 1870 till 1915. Det blir säkert fler om man ser igenom elevprotokollen före 1870 och efter 1915. Här avses det om döva norrmän som var födda i Norge, inte i Amerika. Jon Martin Brauti blev överraskad över att de var så många. Och hur skulle det bli om man också läser igenom elevprotokollen i dövskolor i de andra delstaterna i USA? Det skulle bli säkert ännu fler norskfödda döva elever.

Det är vanskligt att säga ett godtagbart tal om hur många döva som verkligen utvandrade från Norge till Amerika. Ofta räknas att 1 promille av befolkningen är döv, något som betyder att av Norges befolkning på 5 miljoner är 5 000 döva.

När man vet att 900 000 människor har utvandrat från Norge till Amerika, kan man gärna räkna ut att det var 900 döva utvandrare. Sedan det var vanskligt för döva och funktionshindrade att immigrera genom tullen på Ellis Island vid New York, är det väl rimligt att halvera den döva utvandringen, alltså omkring 450 döva utvandrare. Detta är en ren gissning från Jon Martin Brautis sida. Kanske ännu mindre, för det är känt att USA och Kanada motsätter sig invandring av döva, eftersom man fruktar att de döva skall bli en börda för samhället. Man har bestämmelser som gör det mycket svårt för människor med ett eller annat fel att kunna få invandra.

Vad var det som gjorde

att Jon Martin Brauti blev intresserad av att arbeta med dövas utvandring?

Jo, det var på Royal National Institute for the Deaf (RNID) i London. Han var där med anledning av sitt jobb och bläddrade igenom engelska böcker om döva. Då fann han en artikel om en döv norrmän vid namn Mr E. L. Schetnan

som var mycket duktig i flera språk.

Efter hemkomsten tog Brauti kontakt med Thorbjørn Johan Sander som trodde det måste vara en svensk. Brauti tog också kontakt med Odd-Inge Schröder som menade att han var från Trøndelag. Det började bli mystiskt, men likväl spännande.

Till slut fick Brauti kontakt med Michael Olson på Arkivet i Gallaudet University som kunde ge ett slutligt svar. Det visade sig att det rörde sig om en norsk utvandrare som sedan blev döv, och arbetade som redaktör i ett tidningstryckeri i Dupree, South Dakota. Brauti hittade också flera artiklar om Schetnan i Tegn og tale. Brauti tror att han hette Enok Larsen Sjetnan när han växte upp i Norge. Sjetnan skall visst vara ett gårdsnamn i Trøndelag. Han utvandrade till Seattle, Washington i USA den 7 maj 1902.

Döva utvandrare från Norge

Precis som puritanerna med sin Mayflower år 1620 och svenskarna i Kalmar Nyckel år 1639, hade norrmännen sitt lilla skepp, kallat Restorationen år 1825. Det tog med sig den första gruppen emigranter till Amerika. ”Restorationen” blev m a o en norsk ”Mayflower”. Det hör bland de kända skeppen i kväkarhistorien.

Allt som allt har närmare 900 000 norrmän utvandrat till Nordamerika. Räknat i förhållande till folkmängden, var det bara Irland som upplevde större utvandring än Norge. Man kan skönja tre stora vågor – den första från 1866 till 1873, den andra och största från 1879 till 1893 och den tredje i det första decenniet av 1900-talet. En fjärde, men mindre våg kom 1923-1929. Utvandringen från Norge gick i huvudsak till USA. Omkring ¼ av dem som utvandrade, vände emellertid förr eller senare tillbaka till Norge.

Delar av Jon Martin Brautis föreläsningsskript efter översättning.

Carl Magnus Lindgren

Frälsningsarméns arbete bland döva, blinda och dövblinda

Frälsningsarmén började i England år 1865 under namnet Östra Londons Kristna mission. Så småningom ändrades namnet till The Salvation Army eller Frälsningsarmén som det heter på svenska. Hanna Ochterlony, en fröken som arbetade i Värnamo blev intresserad av rörelsen i England och ville att William Booth, grundaren, skulle sända någon över för att börja arbetet i Sverige. Hanna Ochterlony bestämde sig för att resa till London för att få en inblick i arbetet. Så småningom sände William Booth Hanna Ochterlony tillbaka till Sverige för att som man säger på Arméspråk "Öppna Eld". Detta var år 1872.

□ William Booth besökte den svenska kongressen 1894 och i ett av mötena så knäböjde en kvinna vid botbänken. Botbänken är den avskilda böneplats som finns nedanför plattformen. Då man förstod att denna kvinna var döv vände sig William Booth till församlingen och undrade om det fanns någon som kunde tala med den döva. På plattformen, den upphöjda delen av lokalen där mötesledaren och olika musikgrupper och soldater eller officerare sitter, satt en ung officer, en kapten, hennes namn var Octavia Wilkens, hon hade varit lärarinna vid Institutet för döfstumma i Karlskrona och kunde tala med kvinnan.

För att kunna hjälpa kvinnan bjöd hon henne tillbaka och hade möten enbart för henne. En tid därefter såg hon att det stod två döva och samtalade med varandra. Hon gick då ut och inbjöd dem att komma in och så småningom blev skaran större. Man höll regelbundet ett möte på vardagarna och två möten på söndagarna. Det samlades ungefär 20-30 döva.

Hade sju möten per vecka

I början av 1900-talet hade inget annat samfund något regelrätt arbete bland döva. I Stockholm fanns omkring 400 döva och Frälsningsarméns första kår för döva bildades 1895. Man hade en lokal för 100 personer på Södermannagatan 1. De hade sju möten per

Seminarieföreläsarna Jon Martin Brauti, Anna Kerstin Håkansson och Rut Madebrink.

FOTO: TOMAS HELLSTRÖM

vecka fem för vuxna och två för barn. De döva fick både andlig och praktisk hjälp. Även döva barn kom och man sysselsatte dem på olika sätt.

Hjälpte till med tolkning

Officerarna besökte de döva i sina hem och på sjukhus och hjälpte till när någon behövde hjälp med tolkning inför myndigheter och andra. För dem som behövde speciell hjälp hade man öppet vissa timmar varje dag.

Octavia Wilkens var chef

1906 bildades en Dövstumförening. Det var hörande som ville stödja och hjälpa till med finanser för ett fortsatt arbete. Octavia Wilkens var chef för arbetet i 14 år och efterträddes av kapten Ester Carlsson. Från början hade verksamheten stått under Kvinnliga Sociala arbetets överinseende men nu skiljde man på sig och verksamheten fortsatte på sitt eget sätt.

Kongresser för döva hölls i olika delar av landet och distriktsexpeditioner öppnades på olika håll. I Stockholm, Norrköping och Jönköping där man också hade läsrum för döva. 1909 startades en kvartalstidning som fick namnet "Effata"; ett arameiskt ord som Jesus använde när han botade en man som var döv och knappt kunde tala.

Arbetet omfattade även blinda

Det var först 1915 som arbetet utökades att omfatta även de blinda, som då var ungefär 4 000 i vårt land. Omkring 70 personer - 30 heltidsanställda officerare och ett 40-tal ideellt anställda - arbetade då bland de 5 000 - 6 000 döva som fanns i landet.

Besök av kronprins Gustav Adolf

Det var en utbredd missuppfattning bland allmänheten att handikappade inte kunde prestera ett fullgott arbete och göra rätt för sig. För att visa att handikappade verkligen kunde göra någonting ordnade Ester Carlsson en utställning av dövas och blindas hantverk i oktober 1915. Den väckte stor uppmärksamhet och besöktes också av kronprins Gustav Adolf och kronprinsessan Margareta. Kronprinsen gav i ett tal uttryck för sin uppskattning av dessa bevis på yrkesskicklighet och förmåga att övervinna svårigheter.

Gester för religiösa sanningar

Efter Ester Carlsson kom en skånska som chef Signe Holmgren. Vid Centralexpeditionen i Stockholm upprättades ett register över döva och blinda för att kunna erbjuda stöd och hjälp åt dem som önskade det, t ex i form av tolkning vid möten och sammankomster,

vid besök hos läkare eller på sjukhus eller vid rättegångar. 1945 firades 50-årsjubileum och Ester Carlsson som då var gift Toft berättade om hur svårt det hade varit i början att skapa gester, som på ett noggrant sätt gav uttryck för religiösa sanningar.

En Överste Hallberg berättade målade om sin första entré på dövexpeditionen i Stockholm. Hennes vapen utgjordes av en skurhink, en skurbors-te, en limpa och margarin. Hon sade också att detta var inledningen på en trettiofemårig glädjefylld arbetsdag i de dövstummas och blindas tjänst.

En annan Överste Holmgren berättade om vilken bävan hon kände när hon fick order att ta ledningen av döv-arbetet, men hon hade känt att den lott hon fått var ljuvlig. Hon hade också fått erfara Guds nåd och kärlek. Överste Holmgren innehade tjänsten från 1918 till 1937.

Erkända tolkar för döva

Kungliga Skolöverstyrelsen bemyndigade ett antal personer som officiellt erkända tolkar för döva och stumma 1949. Bland dem var från Frälsningsarmén Majorerna Beda Wallén, Eleonora Greberg, Hulda Friberg, Karin Ekstrand, Anna Flymo, Valborg Nilsson, Ester Palmertz, Ester Björklund och Gerda Jansson.

"Tella Touch" och Stridsropet

1959 introducerades ett nytt hjälpmedel för kommunikation med dövblinda personer. Hittills hade den enda möjligheten att samtala varit att teckna i handen. En ny möjlighet öppnades genom "Tella Touch" – en slags skrivmaskin för punktskrift.

För blinda erbjöds från januari 1962 "Stridsropet på band". Valda delar ur Stridsropet talades in på band som sedan erbjöds till de blinda som så önskade.

Världskongress i Stockholm

Hösten 1963 hölls den Fjärde Världskongressen för Döva i Stockholm och i samband med det anordnades ett högtidsmöte i Templet. Där fanns förutom de nordiska ländernas officerare i döv- och blindarbetet, företrädare för flera länder; Bulgarien, USA, Israel, Italien, Jugoslavien och Storbritannien.

Körkort och handikappersättning

1972 utnämndes Anna Stina Lindkvist till sekreterare för döv- och blindarbetet. Hon började sin officersbana 1944 och avslutade 1988 då hon blev pensionär. Under alla de åren förändrades mycket i tillvaron för de döva och synskadade. Man behövde inte bara arbeta med vissa hantverksyrken utan man hade nu möjlighet till utbildning och kunde ta körkort. Handikappersättning och för de blinda färdtjänster ger en tryggare tillvaro.

Teknikens utveckling har också betytt mycket, såsom text-TV, texttelefon, telefon för dövblinda och så vidare. Samhällsutvecklingen har också betytt ändrade arbetsuppgifter i vissa fall, t ex olika tolkningsuppdrag. Men fortfarande är sammankomsterna och hembesöken samt tjänsten i gudstjänster några av huvuduppgifterna.

Läger för döva

1993 utökades arbetet med att arbeta för döva upptogs i Lettland. Ett 30-tal inbjöds att komma på läger. Det var döva barn med föräldrar.

Flera läger har hållits både för döva och blinda i olika delar av landet under sommaren. Betty Ölmeclint hade i många år läger för döva och dövblinda från Skånedistriktet.

Ska inte sitta på mentalsjukhus

Min första kontakt med döva fick jag faktiskt på S:t Lars i Lund där jag arbetade. I en del släkter ansåg man de döva inte var mycket värda och då sattes de in på mentalsjukhus. Det är skönt att man ändrat inställningen i dag. Man skall inte behöva sitta på ett mentalsjukhus om man inte är sjuk.

Ingen kom och öppnade

1959 började jag arbeta i dövarbetet. Först var jag i Örebro där jag mötte en döv äldre man. Han var sjuk, men förstod inte att han omöjligt kunde stanna hemma i sin lägenhet. När han varit på sjukhus och kom hem fick jag gå varje morgon, middag och kväll för att hjälpa honom. Han hade bara en nyckel så han var tvungen att låsa efter mig då jag gick.

En morgon kom han inte och öppnade. Jag ringde på dörren och jag visste att lampan talade om att jag var

där, men ingen kom och öppnade. Jag hörde att han rörde på sig. Jag förstod då att han hade fallit. Jag fick gå till en granne och låna telefon. Det var ju inte modernt med mobil då. Jag ringde en låssmed. Ja, han skulle komma om tre timmar, men så länge kunde vi inte vänta. Grannen gick då till ett snickeri på gården och bad männen där att försöka öppna dörren och när vi äntligen kom in såg jag att han legat där hela natten. Han hade frusit och han tecknade till mig: "Jag förstår nu att jag inte kan vara kvar ensam här." Han fick det bra på ett hem någon dag efteråt.

Olika grupper i söndagsskolan

Jag fick vara med på Manillaskolans 150-årsjubileum. Och se flickorna dansa zorba med en stor hänförelse, det var intressant. Vi hade också söndagsskola på dövskolor, bl a på Manilla och i Lund. I Örebro hade jag en grupp som kom till Frälsningsarmén och det var roligt att se hur intresserade de var.

Då vi hade olika grupper i söndagsskolan så skulle varje grupp lära en minnesvers. Jag skrev minnesversen på ett papper som jag höll upp framför barnen och så lärde de sig den. Och se, i synnerhet en av flickorna, hur hon ställde sig upp i den stora samlingen för att tala om vilken vers vi hade lärt oss. Hennes ögon strålade och hon talade mycket förståeligt också.

Ordnade julfester

Vid ett läger på Dragudden för döva var vi vid ett tillfälle inne på Stadion för att se friidrotten. Löpningar, höjd-hopp, längdhopp m m. Vid ett annat tillfälle var jag med en döv som skulle ta körkort. Två gånger om året reste vi ut i våra olika distrikt. Och på Frälsningsarmén på olika platser tolkade vi mötena och vi ordnade julfester. Jag har mött döva som alltfört talar om de olika festerna. 1964–65 var jag hos Betty Ölmeclint som assistent. Hon arbetade här i Skåne i många år.

Kan inte teckna den sången

När jag var i Stockholm på dövexpeditionen var jag ensam då de andra hade semester. En söndag då jag skulle ha mötet för döva kom Överste Signe Holmgren. Hon tänkte att jag var en-

Fortsättning på sidan 13

Rut Madebrink föreläste om sina morföräldrar Ola och Hilda Zommarin.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Mina morföräldrar Ola och Hilda Zommarin

När Tomas Hedberg ringde mig och frågade om jag kunde tänka mig att berätta om mina döva morföräldrar vid SDHS:s seminarium den 6 oktober i Malmö, blev jag mycket glad. Han visste att jag en längre tid funderat över deras liv och att jag hade hört berättas om dem. Jag hade redan då skickat den uppsats som fick bli mitt föredrag, till föreningen Svenske och den hade ungefär följande innehåll, men till seminariet kunde jag komplettera med ett bildspel på fotografier, som jag letat fram.

□ Min morfar hette Ola S. Zommarin och honom kände jag ganska bra, men jag kunde inte teckna med honom, eftersom min mor Svea alltid tolkade, när han var hos oss. Mitt föräldrahem låg i Göteborg och dit kom morfar ganska ofta och alltid vid julhelgerna. Han var född år 1864 i Verum i norra Skåne. Han hade gått i dövskolan i Lund och sedan stannat kvar där några år. Hugo Edenås har skrivit och berättat om mina morföräldrar och han berättade för mig också, när jag träffade honom i Stockholm.

Jag minns min morfar mycket väl. Han gav oss alltid presenter till födel-

sedagarna och alltid julklappar. När han var i mitt hem i Göteborg följde han alltid med hela familjen på julkalas eller andra fester. Han var mycket gladlynt och skämtsam och hade förmåga att prata med alla. Allra roligast var det när min morbror också kom. Det var Hilding Zommarin, som senare blev rektor för dövskolan i Örebro. Han var världens snällaste morbror, som också skickade blommor och fina presenter.

Morfar var en liten småvuxen man och min mor sa att det hade fötts en tvilling också när han föddes och att han därför var så kort till växten.

Många minns "Zommis"

Morfar kände jag bra och han var mycket intresserad av sin dotters tre barn, men viktigast av alla var ju sonen Hilding. Han var så stolt över sin son och han blev ju också mycket omtyckt av alla döva som fick se honom föreläsa på teckenspråk. Det finns många som fortfarande minns "Zommis" fina teckenspråk men också många som kan berätta om hur sträng och korrekt han var i ledningen av skolan. Han var också mycket auktoritär gentemot sina syskonbarn och vi fick anstränga oss

extra mycket för att uppföra oss fint, när vi blev bjudna till hans fina rektorshem i Örebro. Allting var elegant omkring Hilding Zommarin och han visste att föra sig i det finaste sällskap. Han var en välkänd profil i Örebro, och jag hann t o m bli rektorskollega till honom innan han gick bort.

Hilding övertygade min far

När jag ville bli döv lärare, var det Hilding som övertygade min far om att jag skulle få försöka pröva in på folkskoleseminariet för att sedan bli döv lärare. Han förblev alltid mitt stöd liksom hans snälla fru "moster Greta".

Var med på begravningen

Min morfar tyckte jag mycket om och under hans sista tid brukade jag hälsa på honom, eftersom han flyttats till dövhemmet på Lidingö, och jag börjat på döv lärarseminariet på Manilla. Han dog där den 13 december 1948. Då tjänstgjorde jag i dövskolan i Lund, som vikarie. Det var mitt andra år vid utbildningen vid Manilla döv lärarseminarium. Jag var med på begravningen och därefter på mottagningen i föreningslokalerna på Almbäcksgatan.

Mormor berättade om sin oro

Även om jag tycker att jag minns min morfar bra och kände till hans liv och leverne, så är det min mormor som mest har sysselsatt mina tankar under nästan hela mitt liv.

Mormor berättade hela livet för min mor om all sin oro, alla besvikelser och tårar och mycket som hon berättade har jag också hört om och om igen. Jag trodde länge att min mormor varit den olyckligaste människan i världen, till dess jag började söka i Manillaskolans arkiv och fick höra Edenås och andra berätta om mina morföräldrar.

Letade fram brev och handlingar

Jag tror att mormor hade vuxit upp i ett mycket fint borgerligt hem i Malmö och blivit van att få dyrbara kläder och annat. Hennes far älskade alla sina barn och särskilt försökte han ordna undervisning för dottern Hilda. Han skrev till Manillas rektor och hon fick bli betalande elev. Jag har både hört berättelserna från min mor och letat fram olika brev och handlingar i arkiven från Manilla. Hon kom dit när hon var 10 år gammal och stannade i sex år utan att träffa någon från sin familj under tiden. Sedan hon kommit tillbaka till Malmö fick hon arbeta i vagnmakeriet med bokföring, men mest fick hon sitta för sig själv och brodera. Jag har ärvt hennes fina sybord. Hon fick inte lära sig något om ett hems skötsel, eftersom det fanns tjänstefolk.

Hade en äldre bror

Hon hade en äldre bror, som hon kom ihåg men han hade flyttat hemifrån och hon hade ett par mindre syskon som var tvillingar och hennes yngste bror föddes, medan hon var elev på Manilla. Han hette Emil Sommarin och blev sedan professor i Lund. Jag träffade honom hos mina gamla släktingar på 1940-talet och han hade inget gott att säga om döva. Han var förargad för att min morfar tagit namnet Zommarin och kallade honom för "den lille skraddaren". Han var bara 11 år när hans far dog och han hade kanske haft mycket bekymmer under sin uppväxt. Han var mycket besviken på sin systerson, Hilding Zommarin, eftersom han hade velat ordna med hans studier, men Hilding gick sin egen väg och blev dövlärare.

Släktingar som ville ordna

Det fanns alltid släktingar som ville ordna med Hildas och Olas barn, så min mor. Kanske var det så och att Hilda, min mormor då kände sig osäker eller tyckte att hon inte visste hur allt skulle ordnas. Under de sex åren på Manilla, visste hon ju inte mycket om vad som hände hemma i Malmö.

Fick sitt första hem i Lund

När hon kom hem var det kanske bara hennes far som brydde sig om henne och att mamman och syskonen inte orkade med hennes dövhet och ingen kunde teckna. Kanske sökte hon upp andra döva och hon måste ha träffat Ola Svensson i Lund. Där hade hon en faster och tre kusiner som blev hennes vänner och som hjälpte henne när hon skulle gifta sig med Ola. Fadern dog och det fina vagnmakeriet gick slutligen i konkurs och enligt husförhållningsprotokollen från St Petri församling flyttades familjen till Caroli församling år 1891. Det var samma år som Ola och Hilda gifte sig och fick sitt första hem i Lund. Min mor föddes i Lund men först fick mormor tvillingar som dog tidigt.

Samma år 1891 var morfar med och gav ut den första tidningen för döva och han var vän med F. Schreiber och Titze, som en tid var dövlärare. Titze var en kändis i dövvärlden eftersom han var så begåvad och språkkunnig. Min mor kände honom och berättade att han lärt sig svenska så bra därför att hans mamma lärde sig handalfabetet och använde det när hon talade med sin son.

Fick tolka mycket

Numera tror jag, att mina morföräldrar levde aktivt med i dövas värld i Malmö, men detta visste tydligen inte min mor. Hon var bitter och besviken för att hon fått tolka så mycket när hon var liten. Hon hade fått skämmas många gånger när kunderna klagade eller om hon inte förstod alla fina ord. Hon talade alltid om att det var "så synd om mamma", eftersom hon trodde att min kära mormor aldrig fått lära sig att sköta ett hem, eller laga mat. Hon tyckte långt efteråt också att det var dumt av Ola att kasta bort så mycket pengar på en tidning för döva, men hon var ju ännu inte född när morfar bestämde detta.

Betalande elev på Manilla

Min mor Svea Maria Nilsson, f. Zommarin, bodde först hos sina föräldrar i Älmhult, där också Hilding föddes. När hon var 7 år trodde mormor att småskolan i Älmhult inte var bra. Hennes faster, Bengta Petersson bodde med man och tre döttrar på Bytaregatan i Lund och hon var den enda släktingen som egentligen brydde sig om mormor. Mormors far, Nils Sommarin, var en skicklig vagnmakare i Malmö och hade troligen gott om pengar. De bodde centralt i gamla fina kvarter, där mormor växte upp till dess fadern skickade henne till Manilla. Hon var betalande elev och hade kanske vissa förmåner under sina sex skolår. Sorgligt nog så trivdes hon inte i sitt föräldrahem i Malmö efter tiden på Manilla, men hon måste ju bo där och hon fick utföra kontorsarbete i vagnmakeriet till dess hon gifte sig med Ola Svensson, som bytte namn till Zommarin. Hennes älskade far dog 1885 och det blev säkert en svår tid för henne före giftermålet 1891. Hon fick först tvillingar, som dog och sedan min mor 1895 och Hilding 1899.

Imponerad av Brautis föredrag

Det var mycket som hände under denna enda seminariedag i Malmö och jag blev mycket imponerad av norrmannen Jon Martin Brautis föredrag om dövas utvandring till Amerika på 1800-talet.

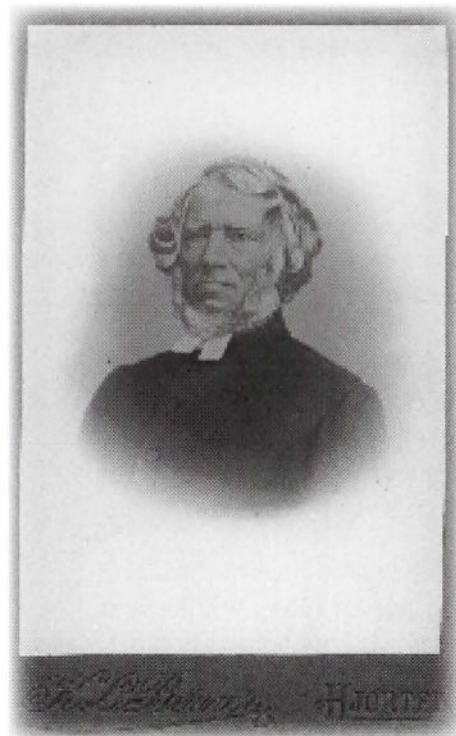
Han hade kartlagt om hur döva hade kommit att utvandra till det stora landet i väster. Det handlade om ett stort antal enskilda människors öden och han hade lyckats skriva om deras olika resor och förflyttningar. Somliga hade stannat i USA medan några hade återvänt till Norge och man fick veta var de bosatt sig i det nya landet. Han hade också sökt upp släktingar och vänner som kunde berätta och skrivit ner och förtecknat allt han fått veta. Detta utgör alltså om omfattande material, som i sin tur väcker många frågor.

Jag undrar t ex hur fortsättningen ska bli; vilka slutsatser kan man dra: finns det något som är speciellt för döva i jämförelse med hörande? Använde de teckenspråk och i så fall vilket? Brauti nämnde att några hade lärt sig det

Fortsättning på sidan 14

Institutet för dövstumma i Hjorted.

Kyrkoherde Jakob Östberg (1811-1885).

FOTO: K. L. BERNER

Institutet för dövstumma i Hjorted 1864 - 1911

I samband med Kalmar Läns Dövas Förenings årliga aktivitetskurs tog de kontakt med mig och frågade om jag kunde tänka mig hålla ett föredrag om något ämne inom dövas historia i Småland. Efter betänketid bestämde jag mig att ta ett flyg till Kalmar i maj 2007. På flygplatsen mötte jag två döva medlemmar: Leif Svensson och Ingegerd Lennqvist. Efteråt åkte vi till kursgården i Guntorps herrgård nära Borgholm på Öland.

□ Som bekant fanns det en distriktskola i Småland, s k "Andra distriktets dövstumskola" i Växjö. Dövskolan var förlagd i Växjö år 1896-1938. Före år 1896 fanns det två små dövskolor i Småland, men de var i privat karaktär då. Den ena skolan låg i Fredriksholm, senare i Rephult, vilket redan har nämnts i SDHS-tidning nr 17, 2004. Den andra dövskolan låg i Hjorted nära Västervik.

Intressanta saker att berätta

Eftersom jag var på Kalmar Läns Dövas Förenings uppdrag att föreläsa om

dövas historia i Småland, ansåg jag att det fanns anledning att berätta om just Institutet för dövstumma i Hjorted. Hjorted ligger ju i deras område. Även om jag visste att det fanns en dövskola i Hjorted en tid, visste jag inte varför dövskolan låg just i Hjorted, eftersom Hjorted är ju ett litet samhälle. Men när jag tagit reda på och läst historiken om Institutet för dövstumma genom "Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918" av Oskar Ahlner, tycker jag att det finns intressanta saker att berätta här.

Med anledning av detta vill jag berätta hur Institutet för dövstumma har kommit till stånd.

Jonas Peter Nilsson

Eftersom det fanns en döv gosse i skolåldern i Hjorted församling, tog dåvarande kyrkoherden i denna församling Jakob Östberg initiativet att bereda honom år 1856 en plats för undervisning vid Allmänna institutet på Manilla, som då ännu var landets enda dövskola, tack vare inkomster från några missionsvänner genom ett s k missionsfält. Men gossen kunde

inte tas emot vid institutet på Manilla på grund av bristande utrymme.

Det finns inga uppgifter om gossen i boken "Svenska dövstumskolor". Efter mina egna forskningar hittade jag honom genom korrespondenser mellan Manillaskolan och kyrkoherden Jakob Östberg. Dessa korrespondenser finns bevarade i Manillaskolans arkiv i Stockholms stadsarkiv. Gossens namn var Jonas Peter Nilsson född 6 augusti 1840 i Hjorted, son till inhysesjonet Jonas Nilsson och hans hustru Johanna Lovisa Persdotter i Backstugan Lilla Granhult under pastorsbostället Ny-näs. Däremot vet man inte om hans livsöden. Det krävs nog extra släktforskningsarbete.

Institutet invigdes 1864

År 1858 väckte Kyrkoherden Östberg intresse att upprätta en mindre anstalt för döva genom detta missionsfält. Förslaget möttes det livligaste deltagande och uppmuntran från missionsvännernas sida. Ett uppdrag utfärdades strax därefter till allmänheten att bringa planen till förverkligandet genom tecknande av aktier på 10 kronor.

Den 3 oktober 1858 hölls ett sammanträde och beslöts om att institutet skulle upprättas och stadgar antogs. Fram till i juni 1860 tecknades redan inte mer än 13 000 kronor samt omkring 3 tunnland av missionsfältet.

Våren 1861 uppfördes en avsedd byggnad för 30 internatselever. Efter några år stod byggnaden fullt färdig jämte nödiga uthus. Detta medförde en kostnad av omkring 30 000 kronor. Till föreståndare för anstalten antogs läraren vid Manilla, löjtnant Carl August Klingspor.

Institutet invigdes den 5 och 6 juli 1864 vid Småländska missionsföreningarnas centralmöte och öppnades den 1 september samma år. Under årets lopp växte elevantalet till 29.

Föreståndare

Carl August Klingspor var föreståndare år 1864-1873. Efter honom blev kyrkoherde Johan Östberg föreståndare 1874-1886. Dennes efterträdare blev G. A. Lundin 1886-1893. Institutets sista föreståndare var K. W. A. Nyberg 1897-1906.

Till skolstyrelsens ordförande utsågs kyrkoherden Jakob Östberg år 1864-1885. Hans son Johan Östberg utsågs också som ordförande år 1888-1896.

Institutet kallades för *Bethanien* och enligt stadgarna skulle Institutet vara "ett fritt kärleksverk, icke grundat på någon samlad penningfond utan på hopp och förtröstan till Gud". Under de första åren kom frivilliga gåvor från alla delar av landet, bl a änkedrottning Josefina som skänkt 8 275 kronor samt 1 000 kronor av rikets ständer. Intill den 1 juli 1869 mottog Institutet penninggåvor till ett sammanlagt belopp av 45 422 kronor.

Fick understöd och statsanslag

Efter hand tillkom även inkomster såsom årsavgift från målsman eller kommun för elev. Årsavgiften var bestämd till 200 kronor för undervisning, uppehälle och kläder. Vidare fick Institutet understöd från landstingen i Kalmar, Jönköpings och Östergötlands län jämte statsanslag på 100 kronor per elev. Statsanslaget avsågs för obemedlade elever motsvarande avdrag på årsavgiften. Dessutom upptogs en årlig kollekt i alla kyrkor inom Linköpings,

Växjö och Kalmar stift för Institutets räkning fr o m år 1869.

Många överåriga

Eleverna kom från olika ställen runt om landet, särskilt från Småland och Östergötland, men även från andra längre bort belägna landskap såsom Västergötland, Värmland, Södermanland m fl. Elevantalet utgjorde årligen omkring 30. Under perioden år 1864-1895 var totalt 215 elever inskrivna. Av de 215 eleverna kom 72 från Östergötland samt 126 från Småland, därav 96 tillhör Kalmar län, 27 Jönköpings län samt 3 Kronobergs län. Av de 215 eleverna blev 198 konfirmerade. Särskilt den första tiden var de flesta eleverna vid inträdet överåriga, många över 20 år, några över 30 år. Lärotiden till en början endast 3-4 årig, utsträcktes senare till 6-7 år.

Undervisningstiden var 40 veckor per år. Vid institutet fanns en tallinje hela tiden tillika en teckenlinje med undantag av läsåret 1888/1889 samt en skrivlinje åren 1868-1874 och 1888-1895. Eleverna åtnjöt undervisning i teoretiska ämnen 5 timmar dagligen.

Dessutom erhöll de manliga eleverna utbildning i något av yrken snickeri, skomakeri, skrädveri, korgmakeri eller bokbinderi samt i trädgårdsskötsel, de kvinnliga eleverna i sömnad, stickning o d. De hade också gymnastik tre gånger i veckan. Andaktsövningar hölls en halvtimme på sön- och helgdagar.

Fick fortsätta sin verksamhet

Sedan dövundervisningen i hela landet blivit ordnad genom lag år 1889 medförde flera genomgripande förändringar för institutet. Förhoppningarna om att få institutet inpassat i den nya organisationen var inte uppfyllda, så att styrelsen var tvungen att upplåta nästan hela huvudbyggnaden med uthus och gårdsplan till Andra distriktets nya skolstyrelse mot en årlig hyresersättning på 500 kronor under 5 års period fr o m 1 september 1891.

Under tiden bodde Institutets egna elever i en mindre lägenhet dels vid institutet och dels i den närbelägna prästgården. Där intog de måltider och erhöll undervisning.

Sedan de sista av institutets egna elever utskrivits våren 1895 efter full-

bordad skolgång fick institutet fortsätta med sin verksamhet med vård och uppfostran åt sinnesslöa döva barn för att inte tvingas helt avbryta sin verksamhet läsåret 1895/1896. Dessa barn som hade varit inskrivna i distriktskola, men som p g a obildbarhet blev utskrivna därifrån, hamnade på institutet istället.

Institutet skulle ombildas

När riksdagen år 1896 beviljade fullt statsanslag åt bildbara sinnesslöa döva, ombildades institutet samma år till skola för sådana vanlottade. Den nya verksamheten fortgick fram till år 1911. Under denna tid mottog totalt 49 s k D-elever, de flesta från andra och fjärde, men några även från tredje och femte distrikten. Teckenmetoden användes i förening med skrift i lektionerna.

På grund av ekonomiska skäl kunde Institutet inte fortsätta driva med sin verksamhet. Godsägaren Albert Pålson donerade 50 000 kronor till institutet på ett villkor att institutet skulle ombildas till ett hem för obotligt sjuka inom Kalmar läns norra landstingsområde. Det förvandlades alltså år 1911.

Därmed försvinner *Bethanien* ur dövas historia. Efter upphörandet av institutet uppgick donationerna till ett sammanlagt belopp av 35 100 kronor. Pengarna skulle disponeras till förmån för döva och skulle fördelas mellan andra och fjärde distriktet.

Jämnades med marken

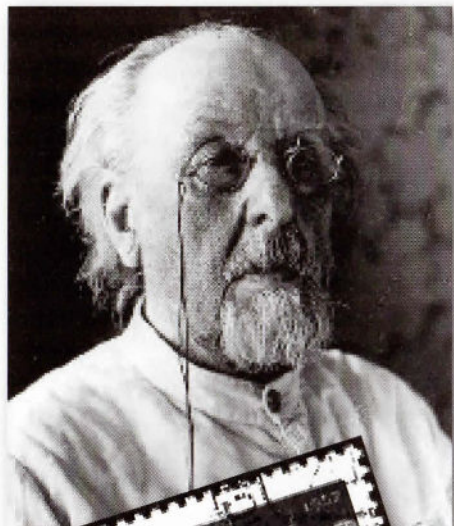
Enligt uppgift jämnades byggnaden och uthus med marken år 1966. Platsen ersattes av Hjorteds sjukhem – Nynäsgården. Den ligger mitt i samhället och ligger ungefär intill kyrkan. Denna uppgift fick jag från Hjorteds hembygdsförening.

Thomas Hedberg

Källa:

Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918 av Oskar Ahlner.

Konstantin Eduardovitj Tsiolkovskij – rysk förgrundsfigur inom rymdforskning

Konstantin Tsiolkovskij (1857-1935). (överst)

Konstantin Tsiolkovskij på ett sovjetiskt frimärke från 1957. (underst)

FOTO: HÄMTAT FRÅN INTERNET

I oktober 2007 var det 50 år sedan den första satelliten Sputnik I sköts upp från Jorden. Det exakta datumet är 4 oktober. Årtalet har en koppling till dövas historia. Anledningen tillskrivs ryssen Konstantin Tsiolkovskij. Han föddes 1857 i en bondby, Izjevskoje i Ryssland och kom från ett medelklasshem. Fadern, Eduard Ignatjevitch Tsiolkovskij, var ämbetsman inom lokala skogsvården och kom från en polsk familj som var adlig. Modern, Marija Ivanovna Jumasjeva var ryska och tatar.

□ Vid 9 års ålder förlorade han sin hörsel efter att ha insjuknat i scharlakansfeber. Pga hans hörselproblem kunde han ej gå i vanliga skolor, så han undervisades hemma. Fyra år senare förlorade han sin mor. Dessa två händelser påverkade honom i hans liv. Han blev mer inbunden och böckerna

blev hans närmaste vänner, i synnerhet böcker om matematik och fysik. Redan som tonåring började han spekulera och fantisera om rymdfärder.

Hade hjälp av en örontrumpet

Tsiolkovskij åkte ensam till Moskva när han var 16 år gammal för att läsa kemi, matematik, astronomi och mekanik. Han var med på föreläsningar med hjälp av en örontrumpet. Han hade inte mycket pengar att leva av och var ofta hungrig så fadern bestämde sig för att ta hem sonen 1876. Då bodde de i Vjatka (nuvarande Kirov).

Förkovrade sig i vetenskapen

Efter en tid fick Tsiolkovskij sin examen och bestämde sig för att börja i en skola i Borovsk, ca 10 mil från Moskva. Där gifte han sig med Varvara Jevgrafovna Sokolovaja och förkovrade sig ännu mera i vetenskapen och gjorde sina egna upptäckter. Han arbetade med teorier om rörelser och gaser. Han skrev och skickade sitt manuskript på sitt arbete till Chemical Society i St. Petersburg och fick till svar att han inte var den förste som skrev så. Den förste hann skriva om samma sak en kvart sekel tidigare. Tsiolkovskij blev inte nedstämd utan fortsatte sitt arbete, uppmuntrad av Chemical Society.

Byggede en vindtunnel

År 1892 erhöll Tsiolkovskij en tjänst i Kaluga, 20 mil sydväst om Moskva där han fortsatte sin forskning om rymdfärder och flygteknik. Han skrev flera science fictionböcker och -tidskrifter. Han arbetade sedan med det som upptog hela hans yrkesverksamma liv, nämligen med att tillverka en vindtunnel, den första någonsin i Ryssland. Han utförde tester med aerodynamik i sin flygteknik.

Han fick arbeta gratis och betala för vindtunneln ur egen ficka, inget bidrag eller sånt från myndigheter fick han. Tsiolkovskij studerade luftfriktion och lufthastighet. Efter en tid beviljades han en finansiell hjälp och det medförde att han byggde en större vindtunnel. Detta ledde honom till att göra ännu större flygplansmodeller. Han började koncentrera sig på rymden och publicerade flera skrifter, bl a en artikel om kommunikation med invånare på andra planeter

Blev invald i Vetenskapsakademien

År 1908 svämmade floden Oka över och förstörde hans hem och förstörde stora delar av hans insamlade vetenskapliga material. Han fick inget erkännande från ryska Vetenskapsakademien. De erkände inte kvaliteten på hans experiment. De sista 18 åren av hans liv fortsatte Tsiolkovskij med sin forskning med stöd från den sovjetiska staten. Hans forskning spelade en betydande roll i rymdforskningen på den tiden. Hans teser och beräkningar visar hur en raket kan få stor drivkraft genom flytande syre och väte så att den klarar jordens gravitation. Tsiolkovskij blev år 1919 invald som medlem i Vetenskapsakademien i Sovjet. Två år senare fick han pension resten av sitt liv från Folkministeriet. Han testamenterade hela sitt livsverk till den sovjetiska staten vid sin bortgång. Han avled den 19 september 1935 i Kaluga och är begravd där.

Ryssland var före USA

För att hedra Tsiolkovskij, i samband med 100-årsdagen av hans födelse, sköts den första satelliten upp 1957. Ryssland var alltså före USA. Tsiolkovskij fick inte uppleva den dagen. Det kom flera andra personer som tog hans pionjärbete som blev till en verklighet 1957. Tsiolkovskij är välkänd i Ryssland. Ett museum i Kaluga bär Tsiolkovskijs namn. En krater på månen bär Tsiolkovskijs namn. Tsiolkovskijs porträtt finns i NASA Space Museum i Huntsville, Alabama i USA.

Bild i tidskrifter

Två historiska tidskrifter, Världens Historia nr 10/2007 och Populär historia nr 10/2007, tog upp Sputniks rymdfärd för 50 år sedan och i dessa tidskrifter finns bild på Konstantin Tsiolkovskij.

Anneli Örlegård

Källor:

Populär historia nr 10/2007
Vår Historia nr 10/2007
Encyclopaedia Britannica
www.wikipedia.org på engelska

Dövhistoriskt seminarium

6 - 7 oktober 2007 i Malmö

De två danska guiderna Jørgen "Rødtop" Nielsen och Peter Niemelä.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) arrangerade 6-7 oktober 2007 det 15:e dövhistoriska seminariet på Frälsningsarméns lokal i Malmö.

□ De 50-tal intresserade fick vara med om två givande dagar. Jon Martin Brauti från Ål Folkhögskola i Norge inledde med sitt föredrag om Dövas Utvandring till Amerika under 1800-talet. Cirka 900 000 människor har utvandrat från Norge till Amerika under 1800-talet. Jon Martin Brauti har med hjälp av olika källor följt de flesta av de ca 900 döva som utvandrade från Norge till Amerika från omkring 1825 fram till 1950. Den första registrerade döva var Siri Larsdatter Geilane som utvandrade 1825. Den siste var Henning Irgens 1950.

Följde med sin bror till Amerika

Siris hörande bror Lars Larsen Geilane var på sjön i flera år under Napoleonskriget och sedan fånge i England. Han hade fått kunskaper i engelska. Hemma efter det första "kväkarmötet" 1816 började han samla in familj och andra personer. Under hans ledning utvandrade den första stora gruppen på 52 personer till Amerika 1825. Siri Lars-

datter Geilane född 1774 följde med och bodde sedan med sin bror och hans familj i Rochester i Amerika fram till sin död 1854.

Berättade om Frälsningsarmén

Anna Kerstin Håkansson, major i Frälsningsarmén gav ett perspektiv på Frälsningsarméns 90 års historia som också är en del av dövas historia. Hon avslutade med att sjunga en sång på teckenspråk.

Föreläste om sina morföräldrar

Rut Madebrink, f d rektor på Manillaskolan föreläste om sina döva morföräldrar Hilda och Ola Zommarin. Hon gav en mycket personlig skildring av sin mormor. Hilda gick på Manillaskolan i mitten på 1800-talet och efter dövskolan bosatte hon sig i Malmö. Hon gifte sig med Ola som var skraddare. Han hade gått på dövskolan i Lund. De fick två barn, det ena var Ruts mamma Svea och det andra var Hilding som sedan blev legendarisk rektor på dövskolan i Örebro.

Vi åkte till Köpenhamn

Tidigt på söndagsmorgon begav vi oss från Malmö över bron till Köpenhamn med två danskar Peter Niemelä och

Peter Atke Castbergs gravsten.

FOTO: LOLO DANIELSSON

Ole Jørgensens gravsten.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Fortsättning på nästa sida

Överst:
Peter Niemelä, ordförande för Døvehistorisk Selskab (i Danmark), Tomas Hedberg, ordförande för Sveriges Dövhistoriska Sällskap, och Jon Martin Brauti, ordförande för Norsk Døvehistorisk Selskap.

FOTO: TOMAS HELLSTRÖM

Tomas Kold Erlandsen berättar om De Døves Kirke.

FOTO: LOLO DANIELSSON

Underst:
Ann-Margreth Malmström och Maj Daver framför "Det Kongelige Døvstumme Institut i Kjøbenhavn" - tavlan i skolmuseet.

FOTO: MAJ DAVER

Jørgen "Rødtop" Nielsen som guider. De gav oss en inblick i dansk dövhistoria under hela resan. Vi besökte bland annat gravplatser där Ole Jørgensen, grundare till det nuvarande Danske Døves Landsforbund 1866, och Peter Atke Castberg, som startade undervisning för döva 1806 i Danmark, är begravda.

Ole Jørgensens grav hade legat undangömd bland buskarna under en lång tid. Den hittades till slut och vi kunde läsa vad som stod på hans gravsten att han var grundare till den danska dövstumsföreningen 1866.

Castberg

Peter Atke Castberg blev efter flera års resor i Europa och besöket i dövskolan

i Paris inspirerad av den franska teckenmetoden, som han använde i undervisningen i Danmark. Han var sedan föreståndare i det kungliga dövstumsinstitutet i Köpenhamn från 1807 och fram till sin död 1823.

Dövas "domkyrka"

Nästa besök var på De Døves Kirke. Där informerade Tomas Kold Erlandsen, ansvarig för församlingsverksamheten i De Døves Kirke. Kyrkan grundades 1904 och kan ses som en dansk dövas domkyrka. Den har under åren blivit en stor del av dövas sociala kulturliv med olika aktiviteter i olika åldrar. Vid kyrkans 100 årsjubileum 2004 publicerades en bok om kyrkans historia.

Danmark ett steg före

Vi åkte förbi tre olika platser där det har varit dövskolor. Slutligen stannade vi vid den fjärde och nuvarande dövskolan på Kastelsvej. I skolan finns ett museum med bibliotek, klassrum och andra bevarade historiska dokument från tidigt på 1800-talet och fram till våra dagar. Där fick vi en bra bild av den danska dövhistorien. Ur historiskt perspektiv var de ofta ett steg före den svenska dövhistorien.

Lolo Danielsson

SDHS:s styrelse 2007 - 2009

Styrelsen 2007-2009. Fr v Maj Daver, Tomas Hedberg, Gunilla Wågström Lundqvist, Birgit Burman och Carl Magnus Lindgren.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Tack, Marie Lindbäck !

Vår medlem
Marie Lindbäck
skänkte 1 000 kronor
till en fond.

Hennes syfte med fonden
är att utveckla en hemsida,
där man ska kunna
utbyta frågor kring
dövsläktforskningen.

Kanske Du vill göra
detsamma?

SDHS:s styrelse

Fortsättning från sidan 5

sam så hon kunde hjälpa mig. Signe Holmgren var ganska så barsk och en del kamrater var faktiskt rädd för henne, men jag kände aldrig någon sådan rädsla. Jag hade planerat programmet och hade tagit upp en sång som jag lärt mig att teckna, men då jag talat om sången säger Överste Holmgren att den skulle jag inte ta utan den som var före. Ja, men den har jag aldrig lärt teckna så den kan jag inte sade jag. Jo det kan du visst sade hon, och jag fick ta och sjunga och teckna sången.

Tjänstgjorde i Östafrika

Efter mina första 7 år i dövarbetet reste jag så till Östafrika för att tjänstgöra på Frälsningsarmén där. Under 33 år hade jag inte mycket med dövarbetet

att göra, men jag försökte att underhålla det jag en gång kunnat, så när jag kom hem från Afrika hade jag olika studiecirklar och det gjorde att jag inte glömt allt. Jag känner att jag skulle vilja kunna ännu mer än vad jag gör, men jag försöker så gott jag kan att hålla fästet här nere i Skåne.

Sjunger duett med sig själv

Jag skall försöka sjunga en sång som Frälsningsarméns dövarbete fick 1944 till Kongressen och som tecknades av alla Dövofficerna. Jag tecknar den själv eller som jag ibland skämtsamt säger sjunger duett med mig själv.

Anna Kerstin Håkansson

7th DHI International Conference on Deaf History

7:e Internationella Dövhistoriska konferensen i Stockholm 4 - 8 augusti 2009

Sveriges Dövhistoriska Sällskap har fått i uppdrag av **Deaf History International (DHI)** att arrangera den **7:e Internationella Dövhistoriska konferensen** i Stockholm under tiden 4 - 8 augusti 2009.

Tema för konferensen är **"INGEN HISTORIA, INGEN FRAMTID"**.

Det är snart ett år kvar till dess och Du kan börja spara lite pengar och några semesterdagar för att vara med på en spännande konferens!

Mer information om konferensen kommer snart.

Information finns också på vår hemsida:

www.sdhs.se/dhi2009/

SDHS:s styrelse

Fortsättning från sidan 7

amerikanska teckenspråket ASL och de måste då ha gått i någon av de dövskolor som fanns i USA redan under 1800-talet. Det är alltså en oerhört stor mängd information, som denne forskare nu förfogar över och jag är nu ytterst nyfiken på hur den ska bearbetas och vad man kan lära om hur döva kunde få det i ett nytt land med inte bara annat språk utan helt andra levnadsvillkor än i det gamla hemlandet.

Med det här lilla bidraget

vill jag tacka för de givande dagarna i Malmö, styrelsen för SDHS och värd-föreningen som tillsammans gav oss deltagare både nya kunskaper och givande gemenskap.

Rut Madebrink

BOKRECESSION:

Tore Sandberg **"Övergrepet" /på norska/**

En mycket bra och stark bok (ca 325 sidor). Den handlar om en döv man som suttit i fängelse i 18 ½ år, ensam, isolerad och värnlös de första tio åren innan han fick kontakt med mänsklig varelse utanför fängelset och bedyrade sin oskuld.

Författaren och journalisten fick genom rykten höra talas om honom och de två kvinnomorden som många tror att den döve har gjort sig skyldig till.

Författaren tog tag i många un-

dersökningar, utredningar och protokoll, som visade många brister som uppstått under polisförhör och rättegångar som gjordes med inte så bra teckenspråkstolkare.

Rättsväsendet sköttes mycket dåligt att det uppstod justitiemord mot den värnlöse mannen.

Läs den boken!

Men tyvärr på norska. Jag vet inte om det finns i svensk översättning?

Ulla-Bell Thorin, dövförfattare

Ingvald Berntsson 1943 - 2007

Ingvald Berntsson gick bort den 29 augusti 2007 efter en längre tids sjukdom. Trots att många visste om hans kamp mot sin sjukdom var det oväntat att han gick bort hastigt. Han kallades alltid för IB.

IB:s namn finns säkert alltid kvar hos oss, även om han har varit en kontroversiell person. Det är inte lätt att skriva ner om IB eftersom jag inte har känt honom så nära. Eftersom jag är SDHS:s ordförande försöker jag göra det bästa vad jag kan.

□ För många personer var han svår att ha samarbete med. Personligen hade jag egentligen inte något problem att diskutera och prata med honom. Jag tycker att vi båda respekterade varandra på ett gott sätt. Första gången jag lärde känna honom närmare var under SDHS:s dövhistoriska seminarium som hölls i Växjö 2003. Genom detta fick SDHS stor hjälp av honom. SDHS fick ett rejält bidrag från SISU i Kronobergs län för att pruta ner hotellkostnader för deltagare.

Han var också en god föreläsare och höll faktiskt två föredrag om Smålands dövsstummans förening och Tysta skolan i Rephult och Fredriksholm i Stenbrohults församling, Småland. Efter detta seminarium blev han lite öppnare och berättade för mig vem han egentligen var. I samband med hans hörsel upptäcktes först att han hade dålig hörsel när han gick i sjunde klass. Han hörde faktiskt då bara 50%! Ingen av hans omgivning hade lagt märke till detta och inte han själv heller. Han hade alltid valt främsta bänken i skolan helt omedvetet. Han kände inte till någon annan värld och trodde väl att alla andra var lika. När detta upptäcktes år 1956 undersökte de också hans tre syskon och kusiner. Hans bror som var 8 år äldre var lika hörselskadad som han liksom andra kusiner. Alla dessa blev döva i 25-årsåldern.

År 1969 träffade han sin barndomsdöva fru i Uppsala. Då lärde han sig teckenspråket. Hans frus uppväxt med dövas förskola i Lindesberg, Vänersborg och Växjö väckte hans intresse för dövas historia. Socialt döv har han blivit sedan dess, berättade han för mig. Förutom dövdröten, gjorde han betydelsefulla insatser för dövhistorien. Han började samla döviana redan i början på 1970-talet. Idag har det blivit den största samlingen av dövhistoriskt material i Sverige. Samlingen byggdes upp under Kultursällskapet Lejonet i Kronobergs län. Men sällskapet gick i konkurs för några år sedan. Svenska Dövhistoriska Institutet bildades omkring 2001. Tyvärr gick denna organisation i konkurs 2005. Alla samlingar ägs numera av Sportklubben Dacke i Växjö och förvaras mycket osäkert idag.

SDHS och SDHI försökte ha ett gemensamt ansvar för dövhistoriskt intresse, men det blev inte så som det var tänkt. Genom samarbetet med honom i samband med dövhistoriska seminariet i Växjö år 2003 berättade han för mig att han var ättling till bonde- och klockarsläkt i Småland. Alla hans förfäder kom från Virestad-Vislanda-Stenbrohults socknar. På detta sätt var han hundraprocentig smålänning. Så långt tillbaka i jämförelse med jag som är bara en 1/8-del smålänning. Han var född den 2 oktober 1943 i Virestad.

Under dessa kontakter med honom upplevde jag att han faktiskt var generös. Mina tankar går med deltagande till hans familj och vänner i Kronobergs län. Hans dröm var att ha ett dövhistoriskt centrum för forskning och samling som förhoppningsvis ska gå vidare. SDHS kan förvalta det på något sätt. Vila i frid, IB.

*Tomas Hedberg
SDHS:s ordförande*

Dövhistoriskt seminarium i Karlstad

Helgen den 11-12 oktober anordnar SDHS sitt årliga dövhistoriska seminarium i Karlstad med föreläsningar av Roland Jakobsson om designern Ruben Rising och av Anita Hellöre om sin släktforskning.

På söndagen blir det bussutflykt till f d dövskolan i Gumpetan utanför Kil och till semesterhemmet för döva kvinnor på Riis herrgård.

Programmet är ännu preliminärt.

Mer info om seminariet skickas till alla medlemmar i augusti.

Eller kolla också vår nya hemsida:

www.sdhs.se

SDHS:s styrelse

Nu har vår medlemstidning bytt namn!

I fortsättningen är tidningens namn **Dövas Rötter**. Anledningen till det nya namnet är att det ska visa att tidningen inte bara ska omfatta dövgruppen, utan också att dövas rötter kommer från en gemenskap – såsom dövförening och dövskolor / institut samt det hörande samhället inklusive hörande dövlärare.

SDHS:s styrelse

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

B FÖRENINGSG-
BREV

Återsändningsadress
SDHS, c/o Carl Magnus Lindgren
Hasselgatan 38
703 60 Örebro

Lyssna och berörs av en tyst, uttrycksfull värld

”Hon sa bara: ’Jag döv’. Då skrek polisen ännu mera...”. Citatet belyser huvudproblematiken, svårigheterna att vara döv i ett hörande samhälle, i Ulla-Bell Thorins senaste roman *Med högburet huvud*, utgiven på förlaget B4PRESS i Göteborg.

□ I boken får vi följa den unga kvinnan Margareta under ett händelserikt år. Hon kämpar för sin existens, för att få arbeta, leva och älska i ett samhälle som är uppbyggt kring hörandes villkor. Hur ska hon kunna göra sig förstådd bland människor som antingen inte vill, eller kan, förstå hennes situation? Vågar hon lita på Jon, den sympatiska mannen som har lärt sig de dövas eget språk – teckenspråket?

Med högburet huvud är Thorins sjätte roman. Att kämpa för dövas rättigheter, möjlighet att få tala och utveckla sitt eget språk är den röda tråden i hennes författarskap. Alla hennes böcker behandlar detta ämnesområde ur flera olika perspektiv. *Med högburet huvud* är inget undantag.

Det fascinerande med Thorins författarskap är hennes säregna språk, ett skriftspråk skriven av någon som aldrig har hört talat språk. Det ger boken en speciell karaktär och suger in läsaren i en döv persons tankesfär och sätt att uttrycka sig. Egentligen är det nog fel att prata om ett språk, det är snarare tre: skriftligt dövspråk, dövt talspråk och teckenspråk omvandlat till skrift (till exempel i bokens dialoger). Thorin rör sig mellan dessa olika språk med en elegans och en säkerhet som bidrar till en läsoplevelse värd namnet.

Den 29 september gick döva världen över ut och demonstrerade för sin rätt till sitt eget språk. I Sverige hölls manifestationer i både Örebro och Göteborg. Men att ha rätten till ett språk

Ulla-Bell Thorin med sin senaste utgivna bok 2007.

är något som bör uppmärksammas året om. Läs *Med högburet huvud* och få en förståelse varför. Jag har aldrig läst något liknande.

Jenny Fornell
Lektor/skribent
B4PRESS

B4PRESS
Förlaget där författaren själv bestämmer
Kompassgatan 10
413 16 Göteborg

031-14 09 97 www.b4press.com

Styrelse 2007–2009 för Sveriges Dövhistoriska Sällskap:

Tomas Hedberg
Gunilla Wågström Lundqvist
Maj Daver
Carl Magnus Lindgren
Birgit Burman

ordförande
vice ordförande
sekreterare
kassör
ledamot

Postmottagare:
Texttelefon:
E-mail:

c/o Lindgren, Hasselgatan 38, 703 60 Örebro
019-25 56 59 (kvällstid)
carlmagnus.lindgren@sdrf.se

Medlemskap:

Enskilda 200:– /år
Organisationer 400:–/år.

Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.

Plusgiro:

85 41 21 - 1